

մատոյցներէ կ'երևի, որոնց մէջ Հարս-
նէին հապանեաց օրհնութի կը գտնենք :

Երբորդ տեսակ մատանիքն անոնք
էին որ կնքոյ տեղ կը ծառայէին : Հռի-
քարտոս Սալգարի եպիսկոպոսը 1217ին
կ'արգելու կանանց պրտուեղէն կամու-
րիչ նման նիւթերէ մատանի դնելը , ո-
րով շատ եղծմունք և ապականութիւն
կը մտնէր . վասն զի կը գտնուէին անանկ
միամիտ աղջկունք որ կատակով տը-
րուած պրտուեղէն մատանին ճշմարիտ
հարսանեկան մատանոյն տեղ կը սե-
պէին :

Տը Պրովիլ իր Հնութիւնք Բարի-
զու գրուածքին մէջ կ'ըսէ , թէ առաջ
հարսանեաց համար պրտուեղէն մա-
տանի կը գործածէին : Եւստի Պեր-
մանացիք իբրև գերութեան նշան եր-
կաթէ մատանի կը գործածէին , ին-
չուան որ իրենց տէրութեան թշնամի-
ներէն մէկ մը սպաննէին . և Բաստրիոյ
Լալուածատէրութե ժամանակ , կայսրը
կամ իշխանը եպիսկոպոսի մը ընտրու-
թիւնը՝ ձեռքը հովուական մատնին դը-
նելով կը հաստատէր : Հռովմայ եկե-
ղեցւոյն մէջ ժողովքով արգիլեալ է ե-
կեղեցականաց մատանի ունենալը , ին-
չուան որ պատուոյ աստիճան մը չունե-
նան , ինչպէս եպիսկոպոսութեան կամ
աբբայութեան , և այլն :

Սափանի Չիւրսի ըսուածն ալ այն է
որով որ Հռովմայ քահանայապետը բռ-
լոր իր առաքելական նամակները կը
կնքէ : Եւստի Սափանի Չիւրսի կը
կոչուի , վասն զի կ'ենթադրուի որ Ս .
Պետրոս առաքեալն՝ որ ձկնորս էր , ին-
քը նախ և առաջ սկսեր է զայն գործա-
ծել , գրած նամակները կնքելու հա-
մար , և իրեն յաջորդ քահանայապե-
տներն ալ նոյնը շարունակեր են :

Քահանայապետին վախճանելուն
պէս իրեն սենեկապետ ծիրանաւորը
մանուշակագոյն հագուստով մը , և ի-
րեն հետ սենեկին կղերիկոսները սևեր
հագուած՝ միաբան քահանայապետին
մարմնոյն այցելութեան կու գան . սե-
նեկապետ ծիրանաւորը երեք անգամ
մկրտութեան անուամբը զինքը կանչե-

լէն վերջը , առաքելական դպրապետ-
ներուն գրով հաստատել կուտայ թէ
վախճանած է , ետքը Քահանայապե-
տին գլխաւոր սենեկապանէն Չիւրսի
Սափանի կ'առնու և կը կնքէ թուղթը .
և այս կնիքը չքակուի ինչուան որ յա-
ջորդ Քահանայապետը չընտրուի :

Սափանի Սափարախէայ ըսուածներն
ալ աւելորդապաշտութեան հետեանք՝
տեսակ մը յուռութք կամ բժժանք
էին որ խաբէութեամբ տարածուեցան :

Ա. Տառք :

Բ. (A) տառը գրեթէ բոլոր հին և
նոր ազգաց այբուբենին առաջին նշա-
նագիրն է : Եւստիք և ուրիշ եւրոպա-
կան ազգեր իրենց a տառը յունացմէ
առած են : Բայտ քերականաց Հրէից ,
հիմայ ալիք գրութեան համար միայն
կը ծառայէ , և իր քովի ձայնաւորին
հնչմունքը կ'առնու : Բայով կ'իմանանք
որ ինչպէս կենդանի՝ նոյնպէս նաև մե-
ռեալ լեզուաց մէջ տառից հնչումը փո-
փոխութեան ենթակայ է : Սափան զի
աս յայտնի է որ ալիք ատեն մը մեր
այբին պէս կը հնչէին . զոր կը հաստա-
տէ նաև Եւստիոս , ըսելով , որ Եոյնք
իրենց տառերն Եբրայեցւոցմէ առած
են :

Սմանք կրսեն , թէ երբ տղաք աշ-
խարհք կուգան , մանչերուն հանած ա-
ռաջին ձայնը « է » , իսկ աղջկանցը , է .
բայց ասիկայ անհիմն երևակայութիւն
մըն է : Երբոր տղայ մը կը ծնանի , և
առաջին անգամուն թոքին մէջէն օդը
դուրս կու տայ , բերնին շատ կամ
նուազ բացուածքին համեմատ այլ և
այլ ձայներ կը հանէ :

Հռովմայեցւոց մէջ a տառը , քիւ-
նիս քիւր կը կոչուէր . ինչպէս Սիկերոն
Սիլոնի համար գրած ճառին մէջ կը
յիշատակէ . վասն զի դատաւորներն
երբ մէկը պիտոր ազատէին կամ դա-
տապարտէին , երկու տախտակ ունէին ,
որոնց մէկուն վրայ կը գրէին a , որ ab-
solvō, աքսիւեմ բային առաջին նշանա-

գիրն է՝ իսկ մեկալին վրայ կը գրէին c, որ condemnō, դատապարտեմ ին առջի տառն է, որով այս գրերը իրենց համար ազատութե կամ դատապարտութեան նշան մըն էին. և անոնց թուոյն համեմատ, ամբաստանեալը կամ կ'ազատէր և կամ կը դատապարտուէր: Իսկ թէ որ երկու գրերն ալ հաւասար թուով ըլլային, դատաւորներն աւելի գթութիւն կը բանեցնէին, որով ամբաստանեալը բոլորովին կը խալըսէր: Կիկերոնի ըսածին համեմատ, այս քուէները՝ յղկած ու մոմապատ դրամաձև փայտեր էին, որոնց վրայ վերի ըսած տառերը գրուած էին:

Ընդհանրաց մէջ, ինչպէս ալիք հրէից ու Բրաբացուց մէջ, և Յունաց մէջ ալիք, 1 թուանշանի տեղ կը գործածուի. իսկ գրոց լեզուին մէջ՝ ամենայն իրաց ծագումն ու սկիզբը կը նշանակէ. ինչպէս. Լա էմ ալիք և այլն:

Յունաց հին միտալներուն վրայ Ան, անոնց Բրգոս կամ Բթէնք կոխուած ըլլալուն նշանն է: Հիւպատոսաց դրամներուն վրայ այդ տառը նոյնպէս դրամատան տեղը կը նշանակէ. իսկ կայսերաց դրամներուն վրայինը սովորաբար կը նշանակէ Augustus, () գոտոս: Ստորին կայսերութեան դրամներուն վրայ, որոնք իրաւցնէ տեսակ մը ստակներ էին և զորոնք ժողովուրդը կը գործածէր, A տառը կամ քաղբին նշանն է, ինչպէս Բնտիոք, Բքուիլէա՝ ուր դրամատունք կային, կամ դրամագործին անունը կը նշանակէ: Կաղղիոյ ոսկի ու արծաթ ստակներուն վրայ՝ այդ գիրը Բարիզու դրամոց նշանն է:

Երկրորդաց մէջ խորհրդաւոր գիր մըն էր, որոնք պիտաւոր տառերու տեղ կամ կենդանեաց պատկերներ, կամ անոնց յատկութիւն մը ցուցնող նշաններ կը գործածէին, կը կարծուի թէ իւրենց Ան նշանագիրը քաջահաւն էր, այս թուոյն Ան նման ըրած եռանկիւնաձև ընթացքին համար: Ստոր երբոր փիւնիկեցւոց տառերը, զորոնք կըսեն թէ Կաղմոս գտած է, Երկրորդաց ընդունուեցան, A գիրը թէ իբրեւ

խորհրդաւոր տառ կրօնական բաներու մէջ, և թէ իբրեւ հասարակ գիր՝ կենաց պիտոյից մէջ կը գործածուէր:

Չոր և տեղադրութիւն կենդանեաց:

Կենդանեաց բնակութեան կերպին նայելով երկու դաս կրնանք բաժնել. ոմանք իրենց ծնած տեղւոյն կամ գաւառին մէջ բոլոր կեանքերնին կ'անցընեն, կամ շատ քիչ կը հեռանան, և ոմանք ալ ընդհակառակն տարւոյն որոշեալ եղանակներուն մէջ, և կամ առանց որոշեալ ժամանակ մը ունենալու, երկարատեւ ճամբորդութիւններ կ'ընեն, և երբեմն ալ ընդարձակ միջոցով կը հեռանան, սովորաբար քիչ մը ժամանակ կենալու համար, բայց շատ անգամ ալ գացած տեղերնին բոլորովին կը հաստատուին:

Յամր ու դժուարաշարժ կենդանիք, որոնք ըսել է թէ շուտով ալ կը նեղուին ու կը յոգնին քալելէ, թեթեւ տեղափոխութիւններ միայն հազիւ կ'ընեն: Երկրորդ չորքոտանիք և զեռունք ընդհանրապէս քիչ կը ճանապարհորդեն. իսկ թուոնք ընդհակառակն՝ եթէ մանաւանդ ի բնէ թւերնին ջօրաւոր ըլլայ և մեծ մարմին ունենան որ երկայն թուելու յարմար գայ, ինչպէս նաև ձկանց մէջ ալ անոնք որոնց որ պոչերնուն կազմուածքը և լողալու թւերնին առանց շատ աշխատութեան դիւրաւ զիրենք առաջ կը տանի, ևս առաւել այն հեղանիւթը որուն մէջն որ կը գրտնուին դիւրացընէ իրենց լողալու շարժումը՝ յայտնի է որ երկայն ու հեռաւոր ճամբորդութիւններ կրնան կատարել:

Բաւոտանեաց տեղափոխութեան քիչ օրինակ կրնանք գտնել. որոնց մէջ իբրեւ կարգէ դուրս բան մը պէտք է սեպել տեսակ մը Եմֆնիս՝ կոչուած մկանցը, որ անթիւ բազմութեամբ առանձին առանձին ծակերու մէջ կ'ապրին:

Երբոնիոյ լեռանց վրայ. և առանց որո-